

שים לב: בבחינה זו יש הנחיות מיוחדות.
יש לענות על השאלות על פי הנחיות אלה.

תורה שבעל פה במעגלי המשנה

הוראות לנבחן

א. משך הבחינה: שעהיים.

ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה:

בשאלון זה פרק אחד — $(10 \times 1) + (18 \times 5)$
סך הכול — 100 נקודות

ג. חומר עזר מותר בשימוש: אין.

ד. הוראות מיוחדות: אין.

כתוב במחברת הבחינה בלבד. רשום "טייטה" בראש כל עמוד המשמש טייטה.
כתיבת טייטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.

ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

בהצלחה!

השאלות

ענה על שש שאלות: על חמש מן השאלות 1-7 ועל שאלה 8 – שאלת חובה.

ענה על חמש מן השאלות 1-7 (לכל שאלה – 18 נקודות).

1. תורה ומצוות

א. (1) במשנה יש כמה כללים הנוגעים לקבוצות המצוות האלה:

"מצוות הבן על האב", "מצוות האב על הבן", "מצוות עשה שהזמן גרמה", "מצוות עשה שלא הזמן

גרמה" (קידושין, פרק א', משנה ז').

בנוגע לכל אחת מן הקבוצות, ציין אם נשים חייבות במצוות הנכללות בה או פטורות מהן.

(2) האם מצוות צדקה היא מצוות עשה שהזמן גרמה או מצוות עשה שלא הזמן גרמה? נמק את תשובתך.

(10 נקודות)

ב. בעניין "מצוות האב על הבן" כתב הרמב"ם: "מצוות האב רבים מלספור, אלא ששני יסודות כוללים אותם".

הסבר בלשונך את המושג "מצוות האב על הבן", וכתוב את שני היסודות של מצוות אלה. (8 נקודות)

2. צדקה

א. "היו לו מאתיים חסר דינר אפילו אלף נותנין לו כאחת הרי זה ייטול" (פאה, פרק ח', משנה ח').

בציטוט שלפניך יש מקרה ודין.

(1) הסבר בלשונך את המקרה.

(2) העתק למחברתך את הדין שבציטוט.

(6 נקודות)

ב. "אין מחייבין אותן למכור את ביתו ואת כלי תשמישו" (שם).

(1) את מי אין מחייבין למכור את ביתו ואת כלי תשמישו?

(2) מדוע היינו חושבים שיש לחייב אדם זה למכור את ביתו ואת כלי תשמישו?

(6 נקודות)

ג. "מי שכבר יש לו כשרון להרוויח על ידי איזה משלח יד, יש לדאוג יותר שלא תסיח דעתו, הישענו על הצדקה,

מחריצות עבודתו לעצמו. על כן נתנו חז"ל בזה הגבלה יותר מצומצמת: חמישים זוז. למען יהיה להעיר אל

המקבל ואל הנותנים שיראו תכלית הצדקה להעמיד המקבלים במצב ההתפרנסות מיגיע כפם".

(הראי"ה קוק, עין אי"ה)

על פי הראי"ה קוק, הסבר ונמק את דברי המשנה: "מי שיש לו חמישים זוז והוא נושא ונותן בהם הרי זה

לא ייטול". (6 נקודות)

3. תפילה

א. "רבי יהושע אומר: ... מתפלל תפילה קצרה; אומר ... בכל פרשת העיבור יהיו צורכיהם לפניך..."

(ברכות, פרק ד', משנה ד')

(1) על פי רבי יהושע, באיזה מצב מתפללים תפילה קצרה?

(2) הסבר את המשפט המודגש בקו. בתשובתך הסבר את המילים "פרשת" ו"העיבור".

(8 נקודות)

ב. "רבי אלעזר בן עזריה אומר: אין תפילת המוספין אלא בחבר עיר. וחכמים אומרים: בחבר עיר ושלא בחבר עיר.

רבי יהודה אומר משמו: כל מקום שיש חבר עיר - היחיד פטור מתפילת המוספין" (שם, משנה ז').

אדם שלא הלך להתפלל במניין שבבית הכנסת בשבת — האם עליו להתפלל תפילת מוסף ביחידות?

ענה על פי שלוש הדעות שבמשנה, ובסס את דברך על הכתוב במשנה. (10 נקודות)

4. מועדים — ראש השנה

בתפילת מוסף בראש השנה אומרים שלוש ברכות ייחודיות: מלכויות, זיכרונות ושופרות.

א. (1) כמה פסוקים יש לומר לכל הפחות בכל אחת מן הברכות האלה? ציין את שתי הדעות שבמשנה.

(2) איזה סוג של פסוקים אין מזכירים בברכות האלה?

(6 נקודות)

ב. על פי דברי חז"ל בתוספתא, מהי המטרה של אמירת כל אחת מן הברכות האלה? (6 נקודות)

ג. על פי הרב יוסף אלבו ("ספר העיקרים"), כל אחת מן הברכות האלה רומזת על אחד משלושת עיקרי האמונה.

ציין על איזה עיקר רומזת כל אחת מן הברכות, והסבר באיזה אופן היא רומזת על עיקר זה. (6 נקודות)

5. מועדים – יום טוב

- א. בנוגע להבדל בין שבת ליום טוב, כתב הרב מאיר שמחה הכהן מדווינסק ("משך חכמה") שיש שני סוגי מצוות: "יש מצוות המקשרין ישראל לאביהם שבשמיים, ויש מצוות המקשרים ישראל זה לזה..." ("משך חכמה, ויקרא, כ"ג, כ"א).
 (1) כתוב לאיזה סוג מצוות שייכת מִצְוַת השבת, ולאיזה סוג מצוות שייכת מִצְוַת יום טוב.
 (2) כתוב הלכה אחת שהזכיר ה"משך חכמה" בדבריו, והסבר כיצד בהלכה זו בא לידי ביטוי ההבדל שהוא ציין בין שבת ליום טוב.
 (8 נקודות)
- ב. (1) הסבר בלשונך מהו "עירוב תבשילין", וכתוב מה עשיית "עירוב תבשילין" מאפשרת לאדם לעשות.
 (2) הרב עובדיה מברטנורא כתב שני טעמים ל"עירוב תבשילין".
 הסבר את שני הטעמים.
 (10 נקודות)

6. כבודו של אדם

- א. (1) "ויברא א-להים את האדם בצלמו בצלם א-להים ברא אותו" (בראשית, א', כ"ז).
 על פי פסוק זה, הסבר מדוע יש לכבד כל אדם.
 (2) "יהי כבוד חברך חביב עליך כשלך" (אבות, פרק ב', משנה י').
 כתוב שני הסברים לדברי המשנה האלה.
 (10 נקודות)
- ב. "יהי ממון חברך חביב עליך כשלך" (שם, משנה י"ב).
 (1) לפי רשב"ץ (הרב שמעון בן צמח דוראן), אין כוונת המשנה הזאת ללמד על איסור גזל או על איסור עשיית נזק.
 מדוע ברור לרשב"ץ שאין זו כוונת המשנה?
 (2) לפי רשב"ץ, מהי הדרך לקיים את הוראת המשנה הזאת?
 (8 נקודות)

7.

קטע שלא נלמד

למד את המשנה שלפניך, וענה על השאלות שאחריה. היעזר בפירוש של הרב פינחס קהתי המובא מתחת למשנה. המשנה עוסקת בתחילת זמן קריאת שמע של ערבית ובסוף זמן קריאת שמע של ערבית.

ברכות, פרק א', משנה א'

מַאֲמִיתִי קוֹרִין אֶת שְׁמַע בְּעֶרְבִית?

מִשְׁעָה שֶׁהַכֹּהֲנִים נִכְנָסִים לֶאֱכֹל בְּתְרוּמָתוֹ,

עַד סוֹף הָאֲשִׁמוּרָה הָרִאשׁוֹנָה;

דְּבָרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר.

וְחֻכָּמִים אוֹמְרִים: עַד חֲצוֹת.

רַבֵּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: עַד שְׁיַעְלָה עֲמוּד הַשָּׁחַר.

...

וְלֹא זֶה בְּלִבָּד,

אֲלֹא כָּל מָה שֶׁאָמְרוּ חֻכָּמִים: "עַד חֲצוֹת" –

מִצֻּתוֹ עַד שְׁיַעְלָה עֲמוּד הַשָּׁחַר;

...

אִם כֵּן, לָמָּה אָמְרוּ חֻכָּמִים: "עַד חֲצוֹת"?

כִּדִּי לְהַרְחִיק אֶת הָאָדָם מִן הָעֵבֶרָה.

פירוש הרב פינחס קהתי

כתוב בפרשת שמע: "ודברת בם בשבתך בביתך ובלכתך בדרך ובשכבך ובקומך". מכאן דרשו חכמים, שמצווה לקרוא

שמע פעמיים בכל יום, "בשכבך" – בזמן שכיבה, ו"בקומך" – בזמן קימה, היינו בערב ובבוקר.

מַאֲמִיתִי קוֹרִין אֶת שְׁמַע בְּעֶרְבִית – מתי מתחיל זמן קריאת שמע בערב? מִשְׁעָה שֶׁהַכֹּהֲנִים נִכְנָסִים לֶאֱכֹל בְּתְרוּמָתוֹ –

... שעת צאת הכוכבים היא... ועד מתי זמן קריאת שמע בערב? עַד סוֹף הָאֲשִׁמוּרָה הָרִאשׁוֹנָה – כלומר עד סוף השליש

הראשון של הלילה... דְּבָרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר – שהוא מפרש "ובשכבך" – בשעה שאתה שוכב לישון, ורוב בני אדם שוכבים

בשליש הראשון של הלילה... וְחֻכָּמִים אוֹמְרִים: עַד חֲצוֹת – זמן קריאת שמע בערב עד חצות הלילה. רַבֵּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר:

עַד שְׁיַעְלָה עֲמוּד הַשָּׁחַר – היינו כל הלילה, שפירוש "ובשכבך" – כל זמן שבני אדם שוכבים וישנים, ומכאן שכל הלילה

קרוי זמן שכיבה... כִּדִּי לְהַרְחִיק אֶת הָאָדָם מִן הָעֵבֶרָה – שיזדרז אדם בקיום המצווה ולא ידחנה עד סוף זמנה, שמא

ישכח ולא יעשנה.

א. על פי המשנה, כתוב את שלוש הדעות בנוגע לסוף זמן קריאת שמע של ערבית. (4 נקודות)

ב. הסבר את הטעם לדעת רבי אליעזר ואת הטעם לדעת רבן גמליאל בנוגע לסוף זמן קריאת שמע של ערבית.

(8 נקודות)

ג. על פי הסיפא של המשנה, הסבר את הטעם לדעה של חכמים בנוגע לסוף זמן קריאת שמע של ערבית. (6 נקודות)

שאלה 8 — שאלת חובה (10 נקודות)
ענה על אחד מן הסעיפים א-ג (לכל סעיף — 10 נקודות).

8. א. ברכות

- (1) לפניך שני מקרים שבהם אדם טעה בברכה.
I. בירך על פירות האילן "בורא פרי האדמה".
II. בירך על פירות הארץ "בורא פרי העץ".
כתוב מהו הדין בכל אחד מן המקרים האלה, והסבר את הטעם לכל אחד מן הדינים.
(2) I. על פי הרב אליעזר מלמד, מדוע המעלה של ברכת "שהכול נהיה בדברו" פחותה ממעלתן של שאר הברכות?
II. על פי הרב אליעזר מלמד, מהי המעלה של ברכת "שהכול נהיה בדברו"?

ב. בין אדם לחברו

"המניח את הכד ברשות הרבים, ובא אחר ונתקל בה ושברה – פטור. ואם הוזק בה – בעל החבית חייב בנזקו".
(בבא קמא, פרק ג', משנה א')

- (1) "המניח את הכד ברשות הרבים, ובא אחר ונתקל בה ושברה – פטור".
לפי שמואל, בציטוט זה מדובר במצב של אפלה.
I. לפי שמואל, הסבר מדוע במצב של אפלה האדם פטור.
II. לפי שמואל, האם ההולך בדרך צריך להסתכל על הדרך ולהיזהר מלהזיק לחפצים המונחים בה?
הוכח דברך.

- (2) "ואם הוזק בה – בעל החבית חייב בנזקו".
המילים המודגשות בקו הן חלק ממקרה. כתוב בלשונך את המקרה בשלמותו.

ג. שמיטה

- (1) כתוב שתי מלאכות חקלאיות שאסורות בשביעית.
(2) "שביעית ניתנה לאכילה..." (שביעית, פרק ח', משנה ב').
מהו הכלל בעניין הדרך שבה מותר לאכול פירות שביעית?
(3) "אין מוכרין פירות שביעית – לא במידה, ולא במשקל, ולא במניין..." (שם).
I. אם אסור למכור במידה, במשקל ובמניין, כיצד קובעים את הכמות שקנה הקונה?
II. מדוע אסור למכור במידה, במשקל ובמניין? כתוב טעם אחד.

בהצלחה!

